

JERUSALEM מכון ירושלים
INSTITUTE למחקרי מדיניות
FOR POLICY معهد القدس
RESEARCH لبحث السياسات

חינוך בלתי פורמלי במזרח ירושלים

אלישבע מיליקובסקי, מליחה זגיר 11.2.2020

www.jerusalemstitute.org.il

משרד ראש הממשלה

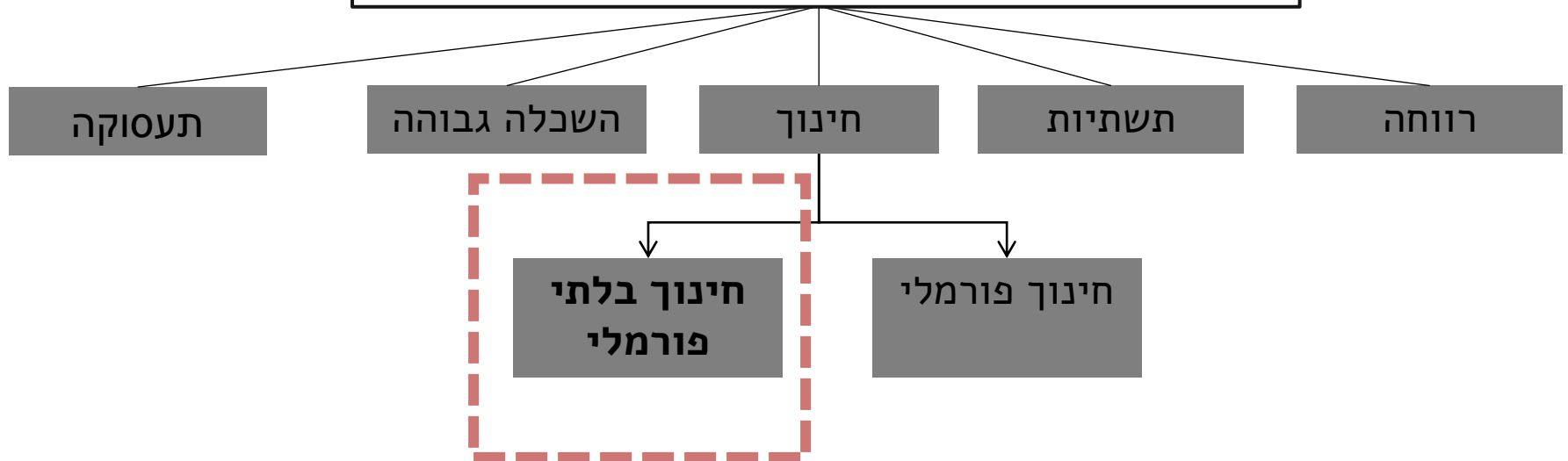
החלטות ממשלה

צמצום פערים חברתיים כלכליים ופיתוח כלכלי במזרח ירושלים

מספר החלטה: 3790

ממשלה: הממשלה ה-34, בנימין נתניהו

יחידה: מזכירות הממשלה
תאריך פרסום: 13.05.2018

מתודולוגיה

קבוצות מיקוד
עם הורים

ראיונות אישיים וראיונות
טלפונים עם גורמים
במנח"י, מנהל תרבות חברה
פנאי וספורט בעיריית
ירושלים, משרד החינוך,
אנשי חינוך במערכת
הפורמלית והלא פורמלית,
פעילים קהילתיים והורים.

סקירת ספרות
והתייעצות עם מומחים

**צמצום
פערים**

תעסוקה

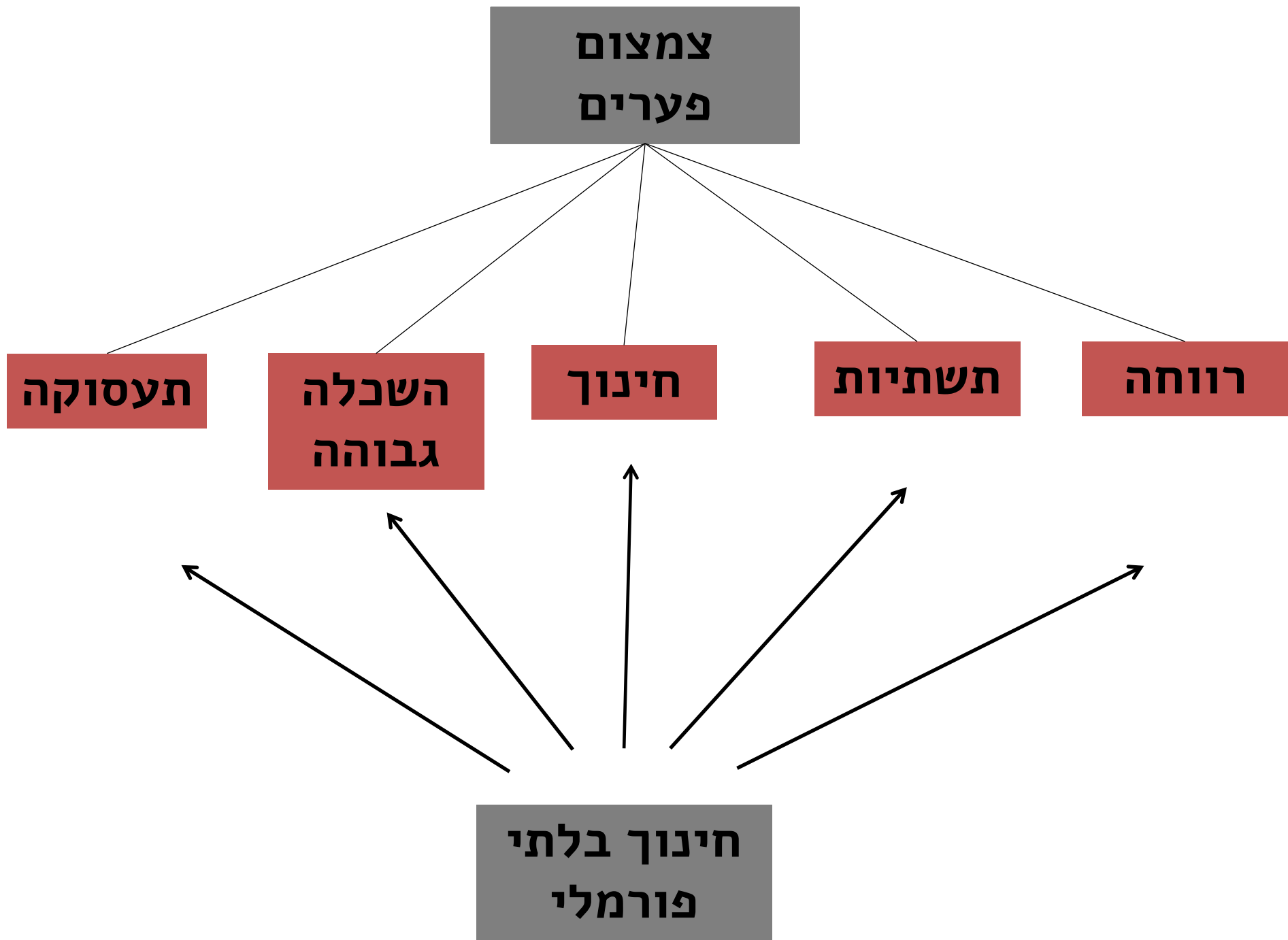
**השכלה
גבוהה**

חינוך

תשתיות

רווחה

**חינוך בלתי
פורמלי**

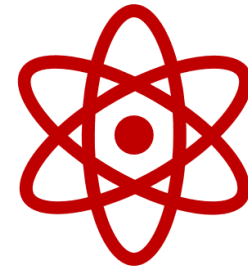

חינוך בלתי פורמלי: הגדרות ומאפיינים

חינוך משלים

כלי למימוש מטרות חינוכיות
וחברתית

גמיש, מורכב ורב ממדי,
בעל הגדרות רבות וללא גבולות ברורים.

חינוך בלתי פורמלי: הגדרות ומאפיינים

מהגדרות הקיימות ניתן ללמוד על המאפיינים הבאים:

✓ מתקיים מחוץ למערכת החינוך הפורמלית אך עדיין שומר על

שיטתיות וארגון

✓ גמיש ומותאם לצרכי המשתתפים

✓ מבוסס על אקטיביות של המשתתפים

✓ שם דגש על יחסים חברתיים

✓ מאפשר מרחב לניסוי וטעיה, ענישה מופחתת

✓ מתאפיין ביחסי גומלין יותר שוויוניים באופן יחסי לחינוך

הפורמלי

חינוך בלתי פורמלי: הגדרות ומאפיינים

- החינוך הבלתי פורמלי מתאים לכל האוכלוסיות ולכל הגילאים
- הוא כולל בתוכו מגוון של מסגרות וזירות פעולה

- שיטות הפעולה מאופיינות בגמישות רבה, למשל הפעלות קבוצתיות, פעילויות עיוניות, קבוצות דיון, טקסים ואירועים, הפעלות דרמטיות ופעילויות יצירתיות

תפיסת החינוך הבלתי פורמלי במזרח ירושלים

חשיבותו של החינוך הבלתי פורמלי ככלי לצמצום פערים

המשווה הגדול

חינוך

מועצת אירופה, האיחוד האירופי, OECD, UNESCO, העצרת הכללית של האו"ם

המדען הראשי של משרד החינוך, המרכז למחקר יישומי בחינוך של האקדמיה
הלאומית הישראלית למדעים, קרן רש"י

מחקרים אקדמאיים בארץ ובעולם

אמצעי לצמצום פערים חברתיים
כלכליים
מסייע במוביליות חברתית

תחום פעילות בעדיפות
גבוהה
תורם להשתלבות בחברה

כלי מרכזי בהכנת ילדים ונוער לעולם
התעסוקה של המאה ה-21

צמצום פערים

תעסוקה

השכלה גבוהה

חינוך

תשתיות

רווחה

הקניית כישורים
הדרושים לשוק
העבודה

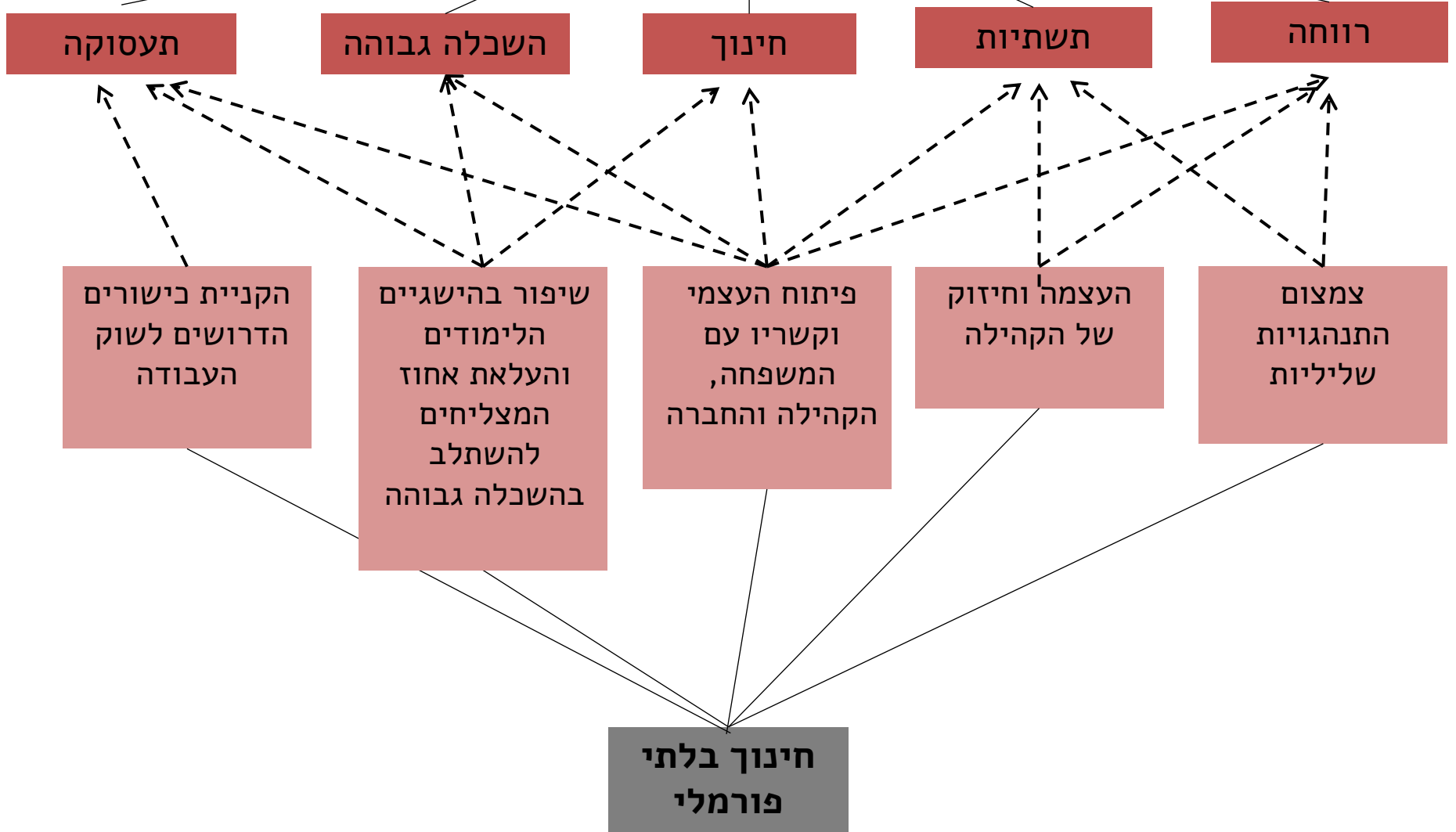
שיפור בהישגים
הלימודים
והעלאת אחוז
המצליחים
להשתלב
בהשכלה גבוהה

פיתוח העצמי
וקשריו עם
המשפחה,
הקהילה והחברה

העצמה וחיזוק
של הקהילה

צמצום
התנהגויות
שליליות

חינוך בלתי
פורמלי

חשיבותו של החינוך הבלתי פורמלי ככלי לצמצום פערים

28%

**עלייה בציונים במתמטיקה
ואנגלית של תלמידים
שהשתתפו בפעילות חינוכיות
בלתי פורמליות בעיר קלן
בגרמניה.**

50%

מהמשתתפים בתוכנית Youth
in Action של האיחוד האירופי
דיווח על **שיפור בביטחון
העצמי וביכולות להתמודד
עם מצבים חדשים.**

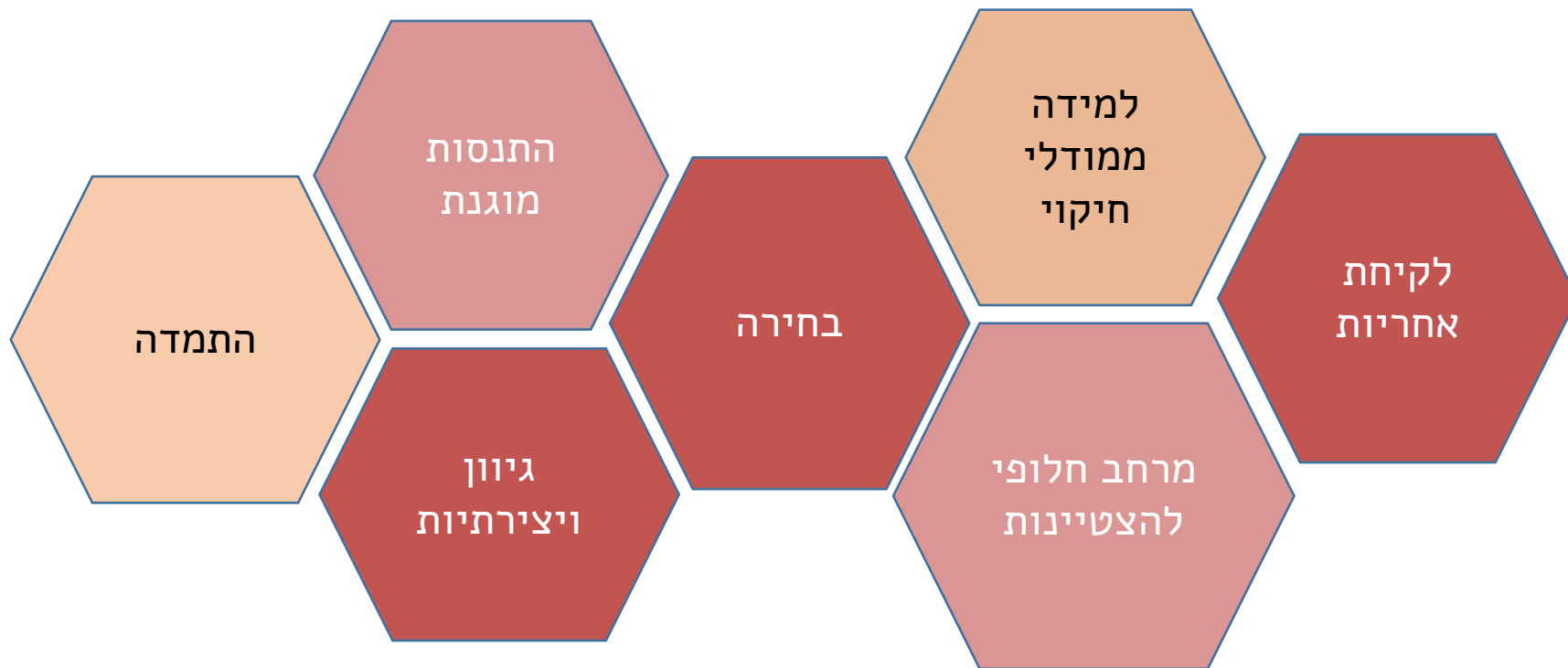
87%

**שיעור התלמידים שעמדו בתנאי
קבלה לקולג' בתום חמש שנים מיום
השקת התוכנית "Steps to Success",
בעיר ברוקליין במסצ'וסטס, ארצות
הברית. לפני השקת התוכנית, עמד
השיעור על 30-50%.**

21%

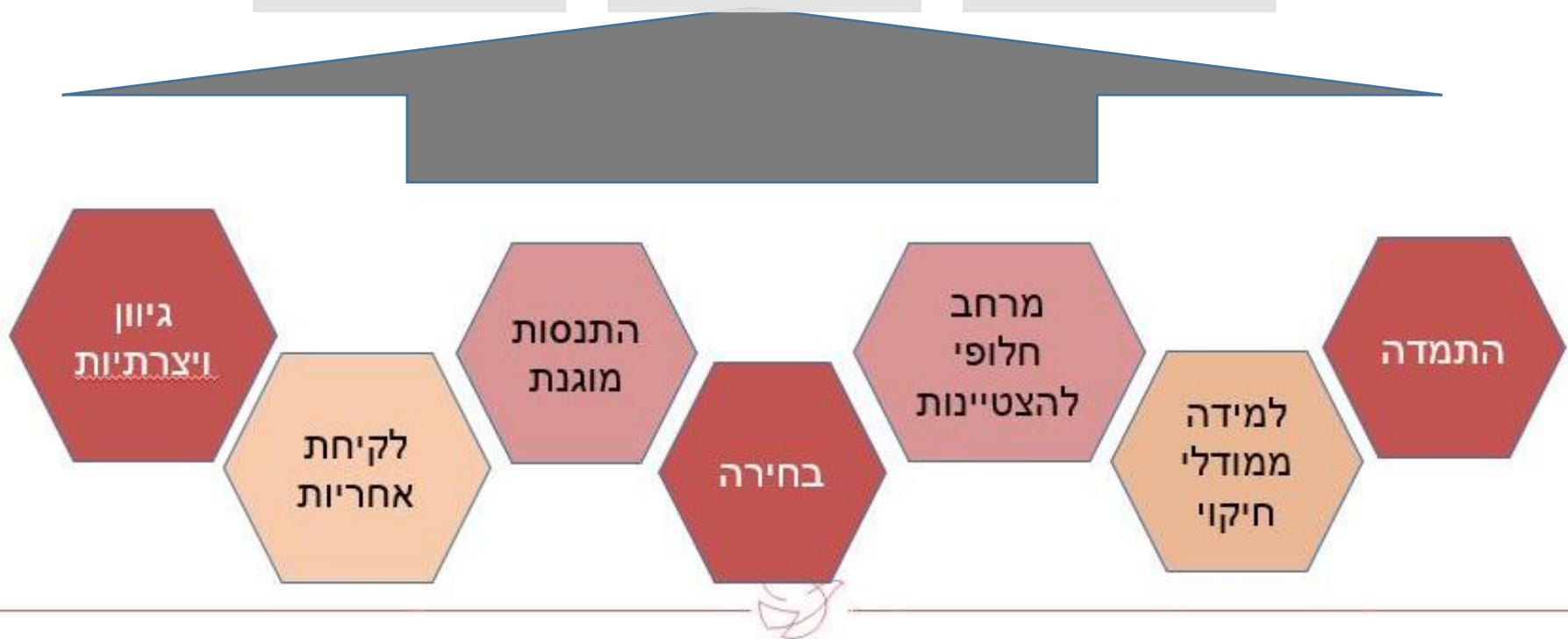
**ירידה בשיעור אירועי
אלימות של ילדים ובני
נוער בעיר מנצ'סטר
בבריטניה בעקבות הפעלת
תוכניות חינוכיות בלתי
פורמליות לטיפול בתופעה.**

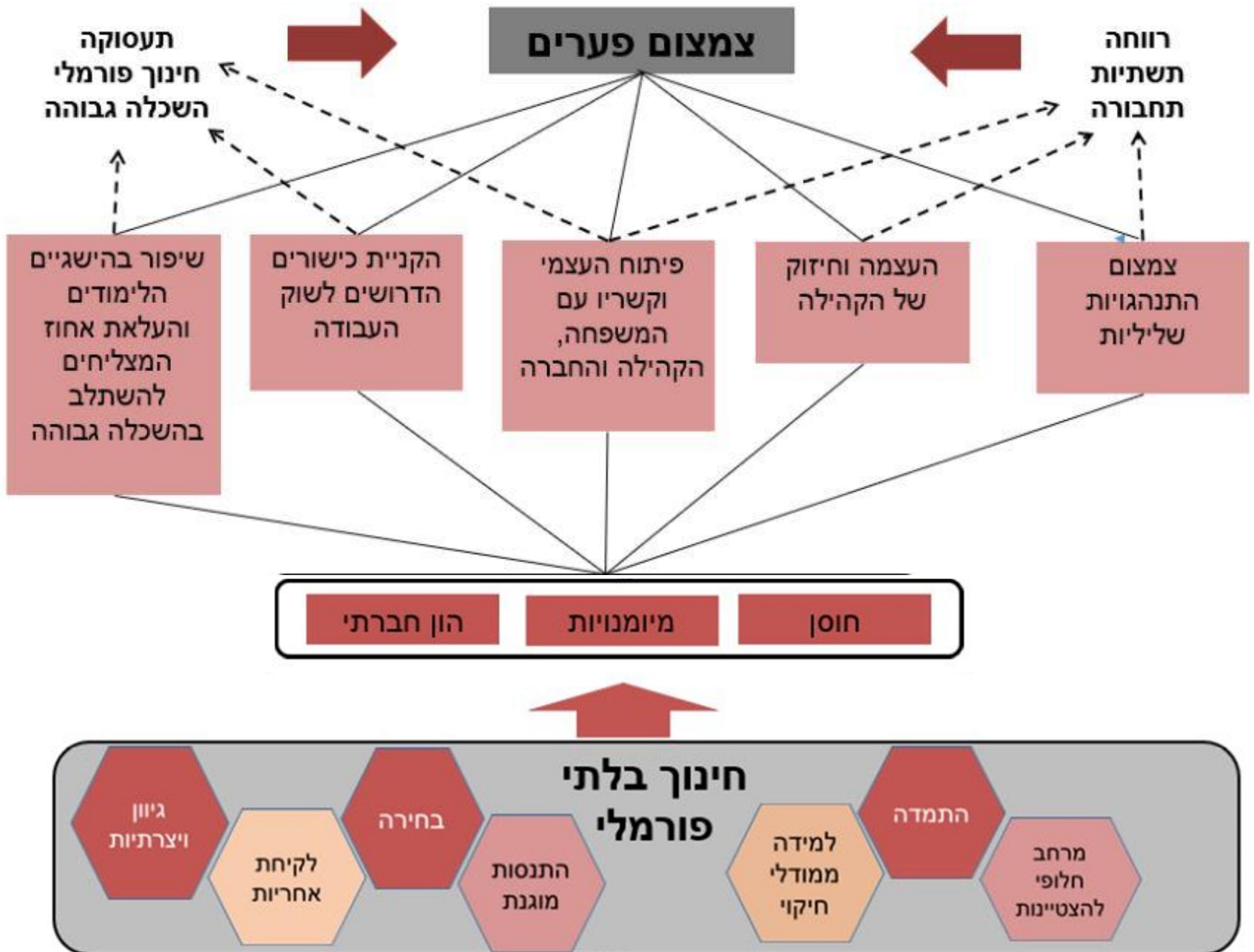
מאפיינים ומרכיבים של החינוך הבלתי פורמלי המסייעים לצמצום פערים

מאפיינים ומרכיבים של החינוך הבלתי פורמלי המסייעים לצמצום פערים

הון חברתי	מיומנויות	חוסן
<ul style="list-style-type: none">מעגל קשרים רחב יותר מהסביבה המיידיתהשרירותית בקבוצת השווים.	<ul style="list-style-type: none">התמדה וחתירה להצטיינותכישורים חברתיים, עבודה בקבוצה, ועמידה מול קהל	<ul style="list-style-type: none">התמודדות טובה יותר עם מצבי משבר.תחושת מסוגלות.

המלצות עבור התוכניות החינוכיות הבלתי פורמליות במזרח ירושלים

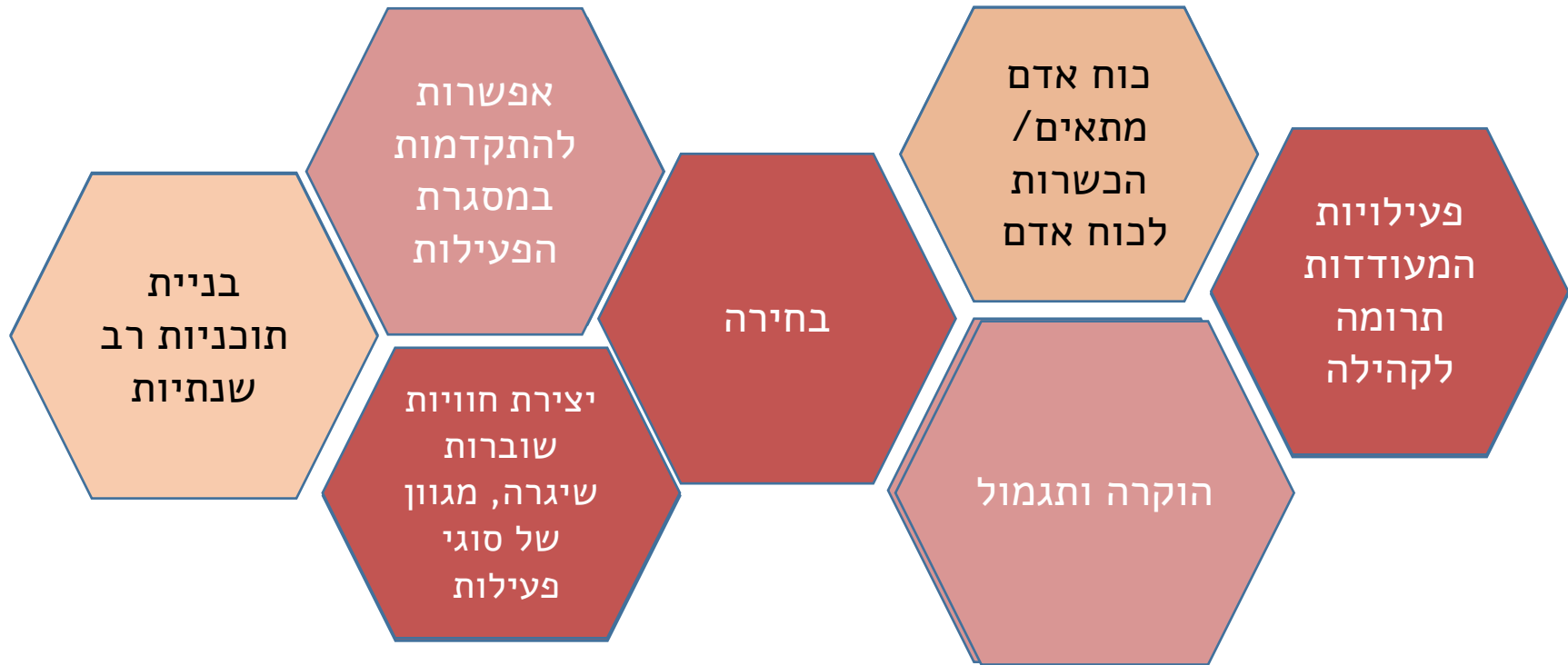
יש לוודא כי המאפיינים והמרכיבים שנמצאו כמסייעים לצמצום פערים יהיו קיימים במגוון התוכניות והפעילות הבלתי פורמליות במזרח ירושלים.

מדידה:

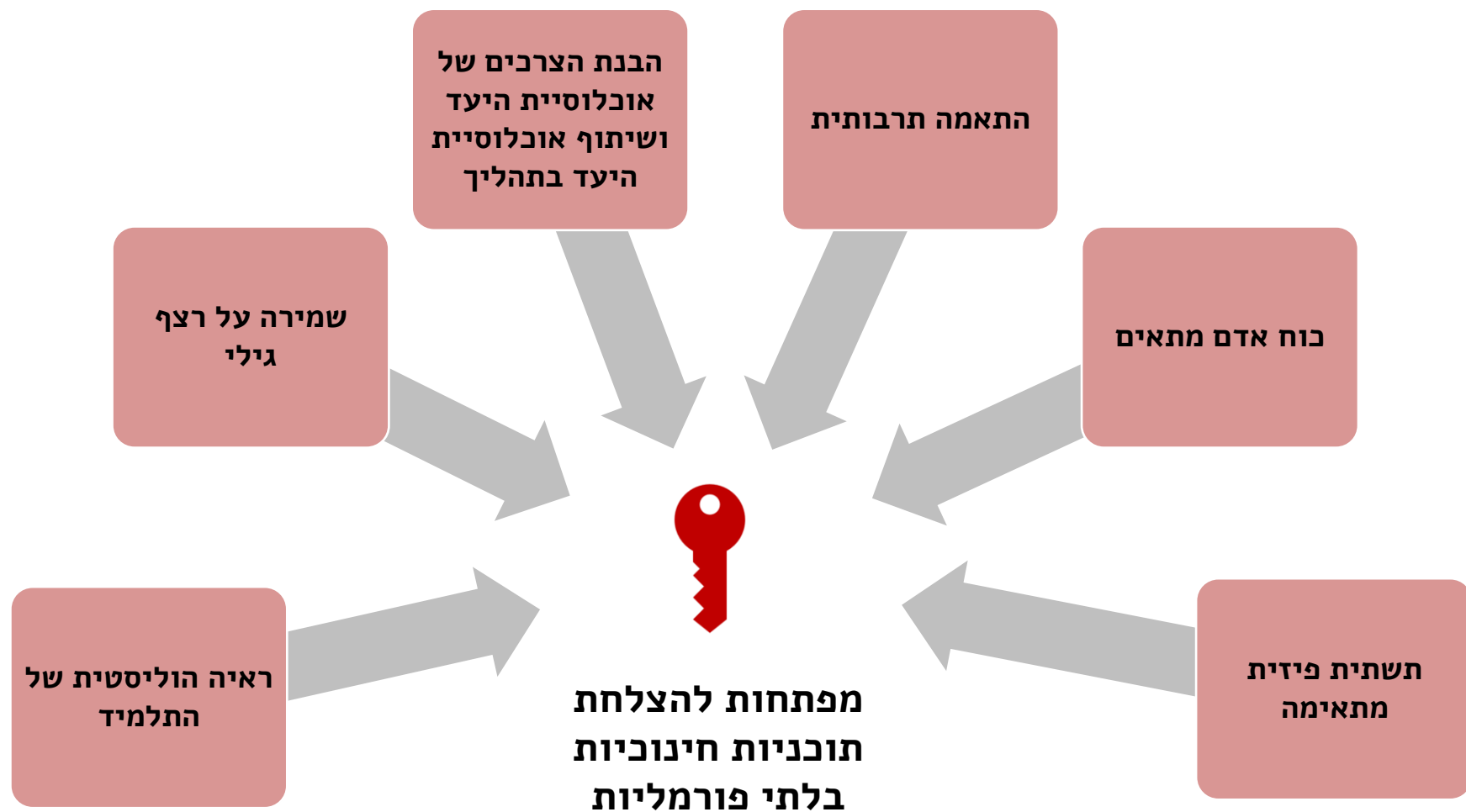
- מדדי אבחון שמפותחים על ידי קבוצת עבודה של מנהל חברה ונוער במשרד החינוך בשיתוף המרכז לידע ולמחקר בחינוך של האקדמיה הישראלית למדעים.
- ישנם שאלונים ומבחנים המאפשרים לבדוק את רמת רכישת המיומנויות, פיתוח החוסן והגדלת ההון החברתי.

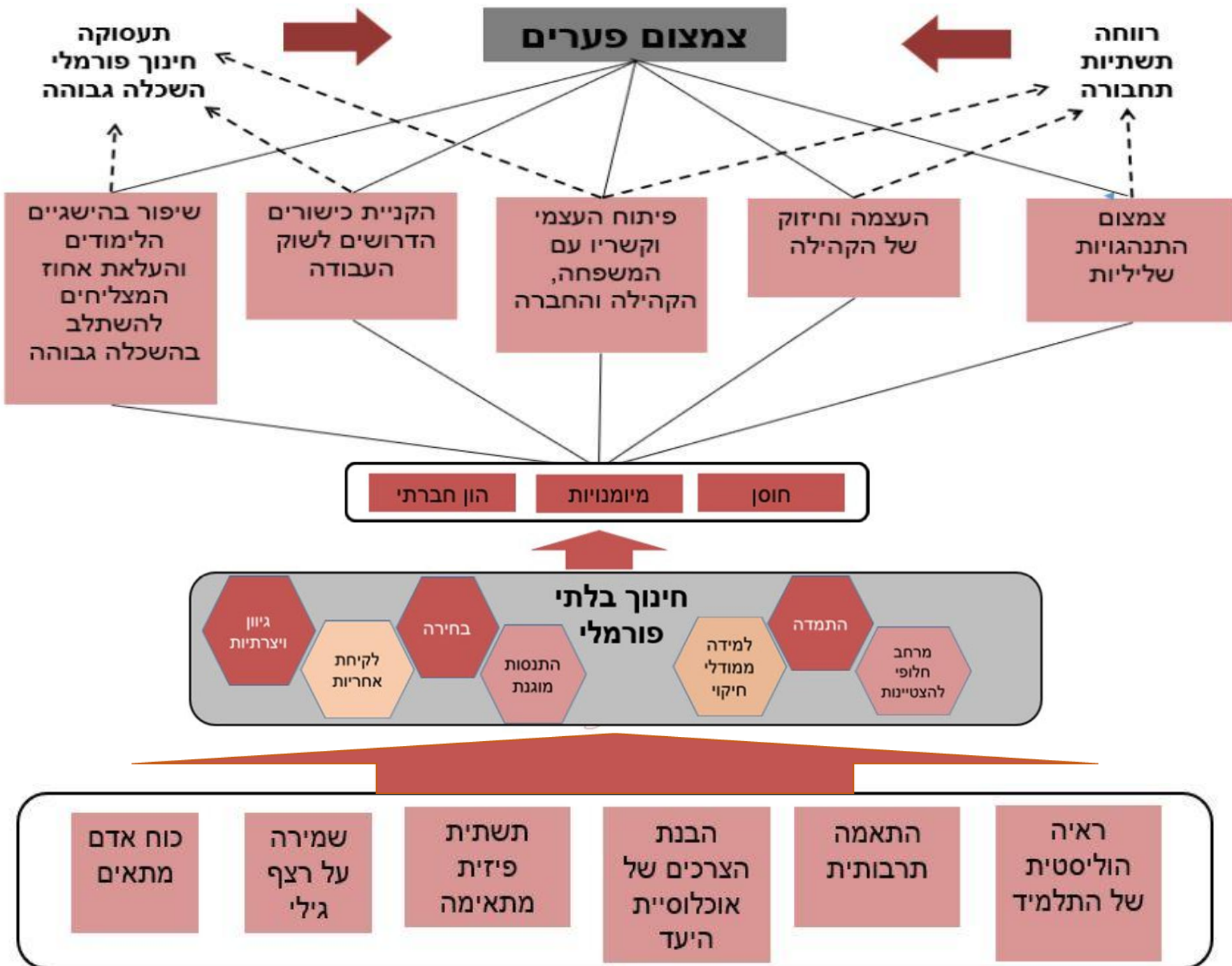

מאפיינים ומרכיבים ייחודיים של החינוך הבלתי פורמלי המסייעים לצמצום פערים

עקרונות ליישום מיטבי של תוכניות חינוך בלתי פורמלי

חינוך בלתי פורמלי במזרח ירושלים לפני ואחרי החלטה 3790

אחרי ההחלטה	לפני ההחלטה	
<p>חוג לכל ילד פעילות העצמה לנוער פעילויות נוספות במסגרת בתי הספר פעילויות במנהלים הקהילתיים עמותות וגופים פרטיים</p>	<p>פעילות במנהלים הקהילתיים עמותות וגופים פרטיים</p>	מסגרות קיימות
<p>מנהל חברה, תרבות, פנאי וספורט בעיריית ירושלים מנח"י משרד החינוך</p>	<p>מנהל חברה, תרבות, פנאי וספורט בעיריית ירושלים</p>	גורמים ממסדיים אחראים
<p>כ-6500 תלמידים – חוג לכל ילד כ-5000 תלמידים – תוכניות העצמה לבני נוער כ-1500 משתתפים – מד"צים צעדים כ-1500 – ארגון נוער כ-2000 תלמידים – בתי ספר מנגנים</p>	<p>אין נתונים כמה מאות משתתפים בפעילויות במנהלים הקהילתיים השונים</p>	השתתפות
<p>התחלה של קשר בין מערכות החינוך הפורמליות והבלתי פורמליות, רכזי עוגן, שיתוף פעולה בין המנהלים והמשרדים השונים</p>	<p>מועט</p>	קשר בין מערכות
<p>206 מיליון ש"ח</p>		תקציב
<p>שימוש בבתי הספר בניית מגרשי ספורט ומבני ציבור חדשים</p>	<p>מנהלים קהילתיים שאינם מצליחים לספק את הצורך</p>	תשתיות

החלטה 3790 שהביאה לתכנונה וביצועה של תוכנית החומש לצמצום פערים כלכליים וחברתיים במזרח ירושלים אומנם נמצאת עדיין בצעדיה הראשונים, אך התפנית המשמעותית כבר מורגשת

חינוך בלתי פורמלי במזרח ירושלים: חסמים מרכזיים להשתתפות

חסמים תוכניים

מיקום נמוך בסדר
העדיפויות של ההורים

חוסר התאמה של
התכניות לאוכלוסייה
במזרח ירושלים

חוסר אמון במערכת
הישראלית

חולשתם של המנהלים
הקהילתיים

חסמים מבניים

מיעוט תוכניות בהישג
יד

המשכיות התוכניות

תשתית פיזית לוקה
בחסר

מחסור בתנועות נוער
וארגוני נוער
מצומצמים

חינוך בלתי פורמלי במזרח ירושלים: חסמים מרכזיים להשתתפות

חסמים תוכניים

"מה שחשוב לי זה שהילד שלי יצליח בלימודים אני לא מבינה איך ללכת לחוג יעזור לו בזה"

"אני רוצה שהילדה שלי תשתתף בפעילויות שמחזקת את התרבות והדת שלה, אני מרגישה שהחוגים שמציעים לא באמת מתייחסים למי שאנחנו"

"המנהל הקהילתי הוא גוף ישראלי ששתלו אותו בתוך השכונות הפלסטיניות במטרה למחוק את הזהות הפלסטינית והשייכות לתרבות ולעם הפלסטיני"

"מה שמתרחש ב... המנהל הקהילתי מתנגד עם הערכים והמסורת של האוכלוסייה המוסלמית המסורתית"

חסמים מבניים

"במשך שנים היו כאן פעילויות שרק הילדים של המשפחות המבוססות יכלו לשלוח אליהם"

"הרבה חוגים התחילו, הילדים נהנו, ואז ביטלו להם אותו, הילדים כעסו ונפגעו"

"אין חצרות ואין מספיק שטח לערוך את כל הפעילויות והחוגים שהמנהל הקהילתי שואף לספק לתושבים"

"תנועות נוער הם המקום שבו ילדים ובני נוער יכולים לבטא את עצמם, ללמוד על עצמם, לפתח מנהיגות"

הבנת
הצרכים
והמאפיינים
הייחודיים
של
אוכלוסיית
היעד

ביצוע סקר צרכים מקיף בכדי להבין את החסרים, הצרכים והרצונות של הקהילות השונות במזרח ירושלים.

אנו ממליצים לפתח תהליך למידה משותף של הגורמים המובילים את תחום החינוך הבלתי פורמלי לשם הבנה מעמיקה ורחבה יותר את אוכלוסיית היעד. יש להקדיש תשומת לב לשונות בין השכונות והקהילות השונות.

שיתוף
אוכלוסיית
היעד
בתהליך

יידוע הורים – אנו ממליצים ליזום הסברה אקטיבית באמצעות בתי הספר והמנהלים הקהילתיים בדבר חשיבתו של החינוך הבלתי פורמלי

שיתוף הורים – אנו ממליצים לשלב את וועדי ההורים או נציגויות הורים אחרות בתהליכי הפיתוח והחשיבה על תוכניות בלתי פורמליות.

שיתוף התלמידים עצמם – יש למצוא דרכים לשתף את התלמידים עצמם בחשיבה על פיתוח תוכניות.

**ראיה
הוליסטית
של התלמיד
ויצירת רצף
גילי**

בטווח המיידים מומלץ להרחיב לחזק ולהגדיר באופן ברור את תפקידם של רכזי העוגן בבתי הספר

יצירת ממשקים המייצרים תיאום וסנכרון מעמיק ומקיף בין הגורמים השונים הרלבנטיים לחייהם של ילדים ובני נוער.

יש לשקול הקמה של בתי ספר קהילתיים

בניית פעילויות המאפשרות המשכיות ורצף גם בתקופות מעבר

תשתית פיזית מתאימה

בתיאום עם המנהלים הקהילתיים בשכונות יש לבדוק את הפער בין הרצוי והמצוי בכל הנוגע לתשתיות במנהלים הקהילתיים ובמבני ציבור ושטחי חוץ נוספים ולהתאים את המבנים והשטחים לצרכים הקהילתיים.

בתיאום עם מנהלי בתי ספר ותוך הקצאת משאבים מספקים, יש לבדוק את האפשרות להנגיש לקהל הרחב את מתקני הספורט והחצרות הקיימים בתוך בתי הספר לאורך היום גם לאחר שעות הלימודים.

יש להקפיד לתת מענה תקציבי הולם גם להפעלת המבנים, שטחי הציבור ומתקני הספורט.

הגדרת מרחב ייעודי לפעולות של חינוך בלתי פורמלי במבני ציבור שונים שנבנים במזרח ירושלים

כוח אדם מתאים

בטווח הזמן המיידני אנו ממליצים לפתוח בתהליך הכשרה של כלל המועסקים בתחום החינוך הבלתי פורמלי במזרח ירושלים – כדי להשביח את כישוריהם ולהעמיק את הידע האקדמי שלהם בתחומים רלוונטיים.

בטווח הזמן הארוך אנו ממליצים להעניק הכשרת עומק לבניית עתודה של אנשי מקצוע ברמה גבוהה לחינוך בלתי פורמלי במזרח ירושלים, קרי הקניית השכלה אקדמית במכללות להכשרת עובדי הוראה. יש לעודד מזרח ירושלמים להשתלב בתהליכי הכשרה אלו בכדי לייצר עתודה מקומית לתפקידים בחינוך הבלתי פורמלי.

המלצות נוספות

מדידה והערכה:

- א. קביעת יעד/ים ברור/ים לתחום החינוך הבלתי פורמלי כפי שנקבעו לתחום החינוך הפורמלי, באמצעות תהליך חשיבה משותף.
- ב. פיתוח אינדיקטורים על ידי מכון ירושלים למחקרי מדיניות ככלי מדידה לחינוך הבלתי פורמלי.
- ג. שימוש בכלי אבחון ארגוניים על מנת להעריך האם המאפיינים המסייעים לצמצום פערים חברתיים קיימים בתוכניות הקיימות.
- ד. שימוש בשאלונים לבדיקת רכישת מיומנויות, פיתוח חוסן ושיפור ההון החברתי.
- ה. עריכת סקרי שביעות רצון בקרב התלמידים וההורים כדי לבחון את מידת ההתאמה של התכנים והפעילויות לקהל היעד.

הרחבת תנועות וארגוני הנוער: תנועות הנוער הן חלק משמעותי מתרומתו הייחודית של החינוך הבלתי פורמלי. מומלץ לעודד ולהרחיב את ארגוני הנוער שהחלו לפעול במזרח ירושלים.

חיזוק המנהלים הקהילתיים:

- א. שיתוף מנהלי המינהלים והאחראים במינהלים על תחום הילדים והנוער בחשיבה על המשך יישום תוכנית החומש.
- ב. הקדשת תקציב ייעודי לחיזוק המינהלים, יש לאפשר להם להציע מגוון רחב של תוכניות בכדי שיהוו עוגן משמעותי בחיי השכונות.

המלצות נוספות

שילוב תוכניות שמעודדות התנדבות ומעורבות חברתית: בשיתוף ארגוני הנוער ומסגרות אחרות המעודדות התנדבות ומעורבות חברתית יש לפתח תוכניות המרחיבות ומפתחות תחום זה.

שיתוף פעולה עם החברה האזרחית וגופים פרטיים:

אנו ממליצים לאגם משאבים ולהשתמש בידע, בניסיון ובחיבור לקהילה של עמותות, ארגונים וגופים פרטיים אשר עוסקים בחינוך בלתי פורמלי וכבר צברו ניסיון רב בשטח בהפעלת תוכניות מסוג זה.

א. מומלץ להשתמש במיפוי שנערך על ידי מכון ירושלים למחקרי מדיניות בנושא החברה האזרחית הפועלת במזרח ירושלים, על מנת לאתר עמותות וארגונים אשר מפעילים תוכניות בלתי פורמליות ולבדוק את האפשרות לייצר שיתופי פעולה.

ב. יש לעודד יוזמות המגיעות מהשטח ולהעניק ליוזמות מסוג זה כלים ומשאבים לפיתוח.

החלת יעדי החינוך הבלתי פורמלי על כלל בתי הספר במזרח ירושלים.

